

шлюбу. Зазначена модель врегулювання питань стосовно шлюбних відносин в Україні є більш європейською та демократичною стосовно осіб, які планують вступати у шлюб.

1. Апошій І. В. Сімейне право України: навч. посіб. 2-е вид., перероб. та допов. Київ: ЦУЛ, 2011. 359 с.

2. Боднар Т. В. Сімейне право в системі права України. *Право України*. 2013. №1. С. 129–134.

3. Калакура В. Я. Механізми взаємодії колізійних принципів правового регулювання в міжнародному сімейному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2011. №5(8). С. 98–104.

4. Калакура В. Я. Проблеми колізійного регулювання сім'ї та шлюбу в міжнародному приватному праві. *Право України*. 2013. №7. С. 145–154.

5. Куріленко О. «Фактичний шлюб» як прояв правового нігілізму. *Віче*. 2013. №12. С. 14–16

6. Липець Л.В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом та договором : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2009. 20 с.

7. Новохатська Я. Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект) : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2006. 20 с

8. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>.

9. Сафончик О.І. Поняття припинення шлюбу та його відмінність від визнання шлюбу недійсним за законодавством України. *Вісник Чернівецького факультету НУ «Одеська юридична академія»*. 2017. №3. С. 51–59

10. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

Ольга КУЛІНІЧ

доцент кафедри загальноправових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО ДИСБАЛАНСУ В УКРАЇНІ НА РЕАЛІЗАЦІЮ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ОСВІТУ

Освіта є важливою рушійною силою демократичних змін у світі. Освіта надає більше можливостей людині інтегруватись до глобальної системи демократичного розвитку, миробудування і зміцнення верховенства права. Порозумінню на глобальному рівні сприяють приріст освіченості людства

та якісний розвиток людського капіталу. Існує нерозривний зв'язок між освітою, гендерною культурою та демократичним розвитком у світі. Ці системи взаємообумовлені, але не ізольовані від інших чинників.

Україна є відкритою державою з високим рівнем освідченості населення, що є одним чинників розвитку гендерної культури у сіспільстві. Ми вбачаємо у проблемах реалізації конституційного права на освіту в умовах демократичного розвитку гендерний контекст. Освітня сфера на всіх її рівнях є гендерованою – від управління освітньою політикою до надання освітніх послуг. Якість надання освітніх послуг взаємозалежить від гендерних змін у суспільстві, а гендерно чутливий зміст освіти дозволяє досягти високих показників рівності, демократії і справедливості у тривалій перспективі.

При цьому, в умовах соціальної кризи, спричиненої російським вторгненням до України 2022 року соціальний прогрес, в тому числі у питаннях гендерної рівності, під загрозою деструктивної трансформації. Тому, посилюється актуальність наукового осмислення доступності права на освіту.

Окремі питання гендерної рівності в освіті та науці досліджували Н. Аніщук, Н. Болотіна, Л. Гонюкова, О. Грішнова, І. Грицай, О. Дашковська, Л. Грицяк, І. Грицай, Н. Лавриненко, І. Лазар, К. Левченко, Т. Мельник, Н. Оніщенко, О. Руднева та ін. Але, на сучасному етапі потребують наукової уваги напрями забезпечення доступності конституційного права на освіту через усунення гендерних бар'єрів.

Конституція України гарантує кожному право на освіту, але реальна доступність реалізації цього права залежить від низки чинників – переважно неправового характеру. Чинне освітнє законодавство забезпечує комплексний недискримінаційний підхід щодо гарантування права на освіту кожному, незалежно від статі. Але на практиці реалізація цих норм ускладнюється проблемою гендерних стереотипів та сексизму.

Право на освіту спрямоване, зокрема, на реалізацію потенціалу особи, а на доступність цього права традиційно впливає рівень гендерного паритету в суспільстві.

Зазвичай, коли йдеться про гендерний вимір освіти, вивчають її зміст, рідше форми і способи навчання. Але рідко згадується, що освіта як така, у тому числі і вища, є гендерованим соціальним інститутом, тобто гендерна складова присутня у процесах, практиках та ідеологіях, а головне у розподілі влади, які визначають функціонування цієї сфери [1, с. 196]. Закономірним у сучасних реаліях є те, що головним каналом соціальних переміщень, як правило, висхідних, до складніших видів праці, більших доходів та престижу, являється освіта [2, с. 79].

Освіта, є чинником, що забезпечує висхідну соціальну мобільність. Однаковий доступ до здобуття професій, засвоєння принципів гендерної рівності та недопустимості дискримінації під час здобуття освіти є основою

для досягнення гендерної рівності також і у сфері праці [3]. Гендерний вимір доступу до конституційного права на освіту визначається: гендерним співвідношенням здобувачів освіти; співвідношенням чоловіків і жінок, які працюють викладачами; тенденціями до вибору професії жінками і чоловіками; нерівним доступом чоловіків і жінок до використання надбань світової науки і освіти через мовні бар'єри і гендерні стереотипи та ін. Наявністю прямого і непрямого впливу гендерних стереотипів у освіті ускладнює забезпечення верховенства права і демократії.

На думку експертів, гендерно-орієнтований підхід у вищій освіті базується на: застосуванні гендерно-обумовленого підходу до змістовної частини, що означає забезпечення відповідності змісту навчальної дисципліни принципу гендерної рівності; застосування гендерно-орієнтованого підходу в педагогічній діяльності, що передбачає досягнення способів інтеграції гендерного підходу у різноманітні методи викладання та форми навчання; запровадженні гендерно-орієнтованих механізмів у сфері гендерного розподілу посад серед персоналу, а також в розрізі композиції педагогічного складу навчальних програм; запровадженні гендерно-орієнтованих екосистем на засадах наскрізної інституційної підтримки, включаючи рівень співробітників вищої ланки, з метою імплементації гендерного підходу у навчальних програмах і наукових дослідженнях [4]. Одним із головних напрямів забезпечення доступності конституційного права на освіту є впровадження гендерно-орієнтованого підходу в систему освіти.

На нашу думку, такий підхід передбачає наскрізну інтеграцію гендерного компоненту до системи дошкільної та загальної середньої освіти, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти України, а також інтеграція гендерного компоненту в систему управління освітою та до системи підготовки наукових кадрів.

Гендерний паритет у реалізації конституційного права на освіту зосереджується, крім традиційних проблем, на питаннях: чи у повній мірі хлопчики та дівчатка мають доступ до позашкільної освіти та що обумовлює її контекст; чи існує дисбаланс, реальні перешкоди чи гендерні стереотипи, що впливають на їх залученні до вивчення іноземних мов; чи достатньо інклюзивний навчальний процес з вивчення іноземних мов та позашкільна освіта для здобувачів з особливими освітніми потребами; чи у рівній мірі хлопчики та дівчатка мають доступ різностороннього розвитку залежно від місця проживання та матеріального становища, наявності спеціального правового статусу; чи у повній мірі чоловіки і жінки мають доступ до викладацької роботи; чи впливає стать на вибір професії вчитель та які перспективи гендерного збалансування у виборі професії вчителя; як гендерний аспект впливає на якість та зміст викладання; чи існують перешкоди доступу до професійно-технічної, передвищої та вищої освіти комбатанти та внутрішньо переміщені особи та особи, які постраждали від

воєнних дій.

Висновки. Гендерний вимір доступу до конституційного права на освіту визначається: гендерним співвідношенням здобувачів освіти; співвідношенням чоловіків і жінок, які працюють викладачами; тенденціями до вибору професії жінками і чоловіками; нерівним доступом чоловіків і жінок до використання надбання світової науки і освіти через мовні бар'єри і гендерні стереотипи та ін. Наявністю прямого і непрямого впливу гендерних стереотипів в освіті ускладнює забезпечення верховенства права і демократії.

Одним із напрямів забезпечення доступності конституційного права на освіту є впровадження гендерно-орієнтованого підходу в систему освіти. Такий підхід передбачає наскрізну інтеграцію гендерного компонента до системи дошкільної та загальної середньої освіти, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти України, а також інтеграція гендерного компонента в систему управління освітою та до системи підготовки наукових кадрів.

1. Ганна К. Гендерна рівність в освіті. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони України: стан, проблеми, перспективи: тези III Міжн. науково-практ. конф. (Хмельницький, 29 квітня 2021 року)*. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2021. 466 с.

2. Гендерний портрет Дніпропетровської області: наук.-практ. видання (жовтень 2020 р.) / колектив авторів за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 94 с.

3. Марценюк Т. Гендерна рівність у вищій освіті Німеччини: як втілюють політику рівних прав і можливостей. URL: <https://povaha.org.ua/henderna-rivnist-u-vyschij-osviti-nimechchynu-yak-vtilyuyut-polityku-rivnyh-prav-i-mozhlyvostej/>.

4. Впровадження гендерного підходу у вищій освіті: контрольний перелік питань для правничих шкіл. Council of Europe. Kyiv: Friends of Brands, 2020. 20 с. URL: <https://rm.coe.int/a4-enchanted-gmchecklist-ukr-122020-pdf/1680a135fe>.

Наталія МАКОГОНЧУК

кандидат педагогічних наук

(Національна академія Державної

прикордонної служби України

імені Б. Хмельницького,

м. Хмельницький, Україна)

ПОНЯТТЯ ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД

Включення поняття людської гідності до Загальної декларації стало кульмінацією значної історичної еволюції цього поняття. Протягом всього історичного періоду виокремилася декілька концепцій розвитку поняття гідності.